

František Čajka – Marcel Černý (edd.): *Slovník jazyka staroslověnského. Historie, osobnosti a perspektivy*. Práce Slovanského ústavu AV ČR. Nová řada, sv. 45. Studiorum slavica memoria, sv. 2. Praha, Slovanský ústav AV ČR, v. v. i. 2016. 591 s. ISBN 978-80-86420-56-1.

Колективната монография *Речник на старославянския език*¹ – история, личности и перспективи (*Slovník jazyka staroslověnského – historie, osobnosti a perspektivy*) излиза точно 60 години след появата на „пилотния“ том *Речник на старославянския език* (*Slovník jazyka staroslověnského*, 1956) и 19 години след завършването на този уникален лексикографски проект в 52 тома (последният е от 1997 г.). След сборника с избрани студии на компаративиста Карел Крейчи (Karel Krejčí, 1904 – 1979), озаглавен *Литератури и жанрове с европейски измерения. Не само чешката литература в зрителното поле на компаративистиката* (*Literatury a žánry v evropské dimenzi. Nejen česká literatura v zorném poli komparatistiky*) (2014)², настоящото издание представлява второто заглавие от издателската поредица на Славянския институт към Чешката академия на науките *Studiorum slavica memoria*. Тази издателска поредица има за цел да припомни забележителните личности в чешката славистика, които са били тясно свързани със Славянския институт, създаден през годините на Първата република³, и с наследилите го институции, между които днес е и едноименният славистичен център към академията.

Тази монография представлява библиография с коментари, чиито автори са същите, които финализират *Речника на старославянския език*, а това са онези членове на работния екип, които са участвали в третия и четвъртия том. В този смисъл настоящото издание очертава историята на речника, както и на пряко свързаните с него изследователски проучвания. Не са забравени и авторите, участвали в създаването на първите два тома на речника, които са били тогава водещи имена в науката и на чийто живот и творчество вече са посветени значителен

¹ Чешкият термин „старославянски език“ се препокрива с българския термин „старобългарски език“. – Б. ред.

² Вж. рецензията на Лубош Мерхаут (Luboš Merhaut) в интернет списанието *Echa. Fórum pro literární vědu* (17. 9. 2014), <<http://www.ipsl.cz/index.php?id=574&menu=echa&sub=echa&str=echo.php>>.

³ Институтът по славистика е създаден през 1922 г. с решение на Народното събрание на Чехословакия. – Б. ред.

брой изследвания, създадени са и подробни библиографски описи на техните трудове. Комплексният образ на историята и на реализацията на целия проект е представен в пространната уводна студия *Хроника на речника на старославянския език* (*Kronika Slovníku jazyka staroslověnského*, стр. 13 – 86), в която са представени всички автори и сътрудници, свързани с възникването на този монументален труд. Авторка на студията е дългогодишната сътрудничка към академията и пряка свидетелка на събитията Емилия Блахова (1931 – 2016), чийто земен път завършва по време на подготовката на монографията за печат. Със своята съдържателност, дълбочина и уникалност, както и с ексцерпирания изворов материал тази студия има изключителен принос към историята на чешката славистика и палеославистика, която българската наука по традиция приема за неразделна част от българистичните изследвания (в българския език палеославистиката е терминологично означавана като старобългаристика, а старославянският език – като старобългарски).

Монографията се състои от три основни дяла. Първият от тях съдържа изследвания, които разглеждат възникването на проекта, персоналните участници в него и по-нататъшно му концептуално развитие, което осъществяват последвалите проекти, методологически базирани или произтичащи от *Речника на старославянския език* или от неговия изворов материал, наличен в картотеката единствено в Славянския институт към Академията на науките на Република Чехия на улица „Валентинска“ в „Старе место“ – Прага.

Пролог към централната тема на книгата е вече споменатата студия на Е. Блахова, в която от позицията на активен член в работната група са изложени в хронологичен ред всички важни събития, свързани със създаването на този труд, и същевременно са представени всички участници в това дългогодишно научно начинание. На онези проекти, които произтичат от него, са посветени отделни обзорни студии: *Допълнения към речника на старославянски език* (*Dodatky ke Slovníku jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae V. – Addenda et corrigenda*; Франтишек Чайка, стр. 87 – 108), *Гръцко-старославянски индекс* (*Řecko-staroslověnský index. Index verborum graeco-palaeoslovenicus*; Вацлав Чермак, стр. 109 – 116), *Проектът ГОРАЗД: Дигитален портал на старославянския език* (*Projekt GORAZD: Digitální portál staroslověňštiny*; Шефан Пилат, стр. 117 – 126), еднотомен (не помалък по обем от московския) речник на най-старите старославянски паметници (*Slovník nejstarších staroslověnských památek/Старославянский словарь (по рукописям X – XI веков)*; Мартина Хрома, стр. 127 –

138), *Етимологичен речник на старославянския език (Etymologický slovník jazyka staroslověnského*; Илона Янишкова, стр. 139 – 156), *Речник на църковнославянския език в македонска редакция/Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*; Зденка Рибарова, стр. 157 – 174), *Речник на църковнославянския език в хърватска редакция (Slovník církevněslovanského jazyka chorvatské redakce/Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*; Аница Назор, стр. 175 – 186) и *Сравнителен индекс към речниците, разработени от Комисията за църковнославянски речници (Srovnávací index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky*; З. Рибарова, стр. 187 – 199). Сродните проучвания, извършвани в България (особено в Кирило-Методиевския научен център към Българската академия на науките, както и в други филологически и исторически академични центрове), тук не са отразени, тъй като българските изследвания на старославянския (старобългарския) език се основават на собствена методология и източници и не са релевантни с пражкия проект на *Речника на старославянския език*.

Вторият раздел се състои от творчески портрети на общо тринадесет личности, подбрани въз основа на посочения по-горе критерий. В азбучен ред са представени и по-кратки, и по-пространни биографии, допълнени с професионални характеристики на сътрудниците на *Речника на старославянския език* (стр. 201 – 470): Марта Бауерова (род. 1932), вече споменатата Е. Блахова, Карел Хадерка (1922 – 1969), Зое Хауптова (1929 – 2012), Станислав Херодес (1921 – 2007), Вацлав Конзал (род. 1931), Владимир Киас (1917 – 1990), Илона Пацлова (1933 – 1988), Лудмила Пацнерова (1925 – 2008), Жофие Шарапаткова (род. 1934), Маркета Щербова (1913 – 2003), Йозеф Влашек (1934 – 2014) и Павел Вискочил (1926 – 1988). В тяхната изработка се включиха Ж. Шарапаткова, В. Чермак, Ф. Чайка, Е. Блахова, Марцел Черни, Яна Кубенова, Катержина Спурна и Бохумил Википел.

Третият раздел (стр. 472 – 538) съдържа два типа интересни и полезни приложения. Първата група се състои от описи и спомагателни таблици, които прегледно отразяват индивидуалната работа на участниците в този колективен труд: в таблица са посочени имената на авторите на отделните речникови статии, представен е съставът на редакционния съвет и на сътрудниците, отговарящи за коректността на чуждоезиковите единици на гръцки, латински, руски и немски. Втората група приложения представя различни архивни документи, отразяващи процеса и етапите на работа по речника.

Монографията е снабдена с именован показалец (стр. 553 – 591). Поради впечатляващата по обем информация от труднодостъпни източници и благодарение на обширната систематизирана библиография книгата може да служи като практическо ръководство за палеослависти (както и българисти, занимаващи се с изследване на ранните етапи от развитието на българския език и литература), за специалисти в областта на класическата филология, етимологията, сравнителното езикознание и въобще за всички, които се интересуват от въпросите, свързани с историята на славистиката, с религиозния живот на старите славяни, както и със старославянската, респективно църковнославянската култура в най-широкия смисъл на думата.

Никол Восмикова

Превод от чешки: **Петя Клинкова**